ALEXANDRU POPŞOR

-Un luptător pentru o aristocraţie spirituală românească-

Mircea DUMITRESCU

"Ieşit-a semănătorul să semene sămânţa sa"..."una a căzut pe pământ bun şi a dat rod însutit".

Asemenea acelui pământ bun, în mintea şi în sufletul lui Alexandru Popşor, au prins rădăcini adânci, rodind bogat, tot ceea ce satul românesc, marii învăţători ai ţării şi ai lumii au semănat ca: adevăr etern, bine şi frumos.

Alexandru Popşor a văzut lumina zilei în comuna *"Urmenişul de Câmpie"*, fostă în judeţul Mureş şi, acum în judeţul Bistriţa-Năsăud. Comuna era mare, foarte veche, cunoscută prin vestigiile dacice şi romane, având o populaţie integral românească, cu obiceiuri patriarhale, tradiţionale, în timp, a fost pigmentată cu neînsemnate insulite străine de Unguri şi Evrei.

A cunoscut din faşă ***drama ţăranului ardelean***, tatăl lui, murind, înainte de a se naşte el, pe frontul din Galiţia în războiul din 1916, - sub steag străin -, victimă a opresiunii maghiare, ca toţi Românii din acele ţinuturi. Opresiunea şi exploatarea s'au accentuat, prin apariţia în Urmeniş a baronului Bamfy, reprezentant al clasei stăpânitoare din Austro-Ungaria, - stat în care Românii nu aveau nici un drept, nu erau recunoscuţi ca naţiune şi sufereau mari persecuţii religioase. Deposedaţi aproape în întregime, de pământurile pe care le aveau de pe vremea Romanilor, deveniseră iobagi, şerbi legaţi de glie. Claca, dijmele, dările în bani, aducându-i la disperare, ţăranii fugeau de pe moşiile nobililor, evadând peste munţi. Mulţi însă erau prinşi şi readuşi înapoi cu forţa. Aceia care îndrăzneau să se răzvrătească împotriva asupririi, erau spânzuraţi sub pădure, pe vârful deaului. Acestea erau ***căstăile*** martirilor noştri necunoscuţi, despre care bunica-i povestea micului Alexandru în copilărie. Bunica Simina nu-i spunea poveşti cu zâne şi feţi frumoşi, ci din acelea din ***Cartea Neamului***, tipărită în inima ei: Horia, Bărnuţiu, Raţiu, Memorandumul, Leul dela Şişeşti - V. Lucaci, Maniu, Cuza, Carol; despre maltratările îndurate de ţăranii noştri, (dela cei de alt neam, pripăşiţi în ţară), chinuiţi de munci şi corvezi, lucrând şi în ziua de Crăciun, flămânzi şi goi, pentru nobilimea străină. Mai ales însă, bunica-i povestea despre drama lui Avram Iancu, pe care ea-l cunoscuse, pentrucă fusese pe la ei prin sat, cântându-şi din fluier durerea, după ce-l înştiinţase pe împăratul că: *"un nebun nu stă de vorbă cu un mincinos"*. Bunica a fost ***primul lui învăţător*** întru cele sfinte ale lui Dumnezeu şi ale Neamului.

"Bunica se comporta în toate ca "la noi". La noi s'a zâmbit, dar nu s'a râs din plin, la noi s'a surâs dar nu s'a zburdat, gluma, anecdota, au circulat numai în cerc închis. La noi nu s'a ştiut niciodată dacă darurile cu care te-ai născut, vor putea fi valorificate sub vreo formă". "Că "la noi", buna era scumpă la vorbă: "tot trei de-un greiţar".

Crescut în atmosfera satului românesc transilvănean, în sufletul lui Alexandru Popşor s'au împlântat adânc crudele realităţi ale vremii. Acestea au avut consecinţe asupra formaţiunii sale psihice şi a evoluţiei lui spirituale. Lumea lui a fost şi a rămas aceea a ţăranului român, fiind ***mândru de originea lui ţărănească***. Acestei lumi i-a închinat întreaga viaţă. Tot ce a învăţat, a muncit, a suferit - a fost pentru binele acestei lumi. Expresia acestei *"mândrii"*, o găsim într'o notă a sa: *"Umblând la şcoală, am rămas tot ţăran în gândurile mele, în fapte, în tot felul meu de trai, deşi am fost prin case de boieri mai mici sau mai mari, de învăţaţi din neam în neam, de conducători. Am găsit că ei pot avea tradiţii de o generaţie sau două, pe când eu, de cel puţin două mii de ani". "Spiritualitatea ţăranului român a fost piatra de temelie a vieţii mele".*

De mic ***copil, prieten nedespărţit*** i-a fost ***cartea***, - izvor de înţelepciune şi de mângâiere, sprjin în bucurie şi în durere, în zbucium şi în linişte, chiar şi atunci când n'a avut-o în faţă.

Cu ***cartea*** sub braţ a plecat la ***învăţătură***, la liceul Al.P. Ilarian din Târgu Mureş, pe care l-a absolvit în 1934, trecând apoi la Universitatea din Cluj, unde şi-a luat licenţa şi apoi doctoratul în Drept. Far călăuzitor i-a fost îndemnul mamei lui, pentru care a avut un cult, de a învăţa, nu atât pentru folosul lui, cât pentru binele Neamului şi al Ţării, pentru a-i ajuta, ocroti, pe cei rămaşi la coarnele plugului.

Pentru un copil dela ţară, orfan de război, cum era Alexandru Popşor, viaţa la oraş, *"la carte"*, n'a fost uşoară. Pentru a-şi câştiga existenţa, încă din clasa a patra de liceu a ***început să mediteze copii***, - unii fiind în clase superioare lui. Aşa şi-a început ***misiunea de îndrumător al tineretului.***

Din adolescenţă şi-a definit astfel sensul vieţii: ***dragostea de carte*** şi ***datoria*** de a învăţa ***pe alţii*** şi pentru alţii.

Un strălucit profesor de Limba română şi de Filosofie - Dumitru Mărtinaş - i-a deschis orizonturi nebănuite în calea slujirii Neamului şi a apărării Ţării, prin *"desăvârşirea de sine şi transfigurare"*, care duc la acea plenitudine sufletească numită ***cultură***..., armătură interioară fără de care ***nu există educaţie***.

Acest profesor l-a călăuzit în arta cuvântului vorbit şi scris prin exemplul său dela magistralele lecţii de română şi conferinţe, cât şi prin publicaţiile sale.

Încurajat de profesorul său D. Mărtinaş, Alexandru Popşor şi-a continuat ***încercările literare***, începând încă din clasele primare, publicând articole, comunicări, critice, în revista *"Răsăritul"* a *"Societăţii de lectură M. Eminescu"* a liceului A.P. Ilarian (condusă personal de profesorul D. Mărtinaş, urmărind ca elevii să înveţe să gândească şi să se exprime). În liceu mai funcţionau şi alte societăţi. Alexandru Popşor era membru activ în toate: ca elev în cursul inferior la *"Societatea de lectură a cursului inferior"*, apoi la aceea a cursului superior, *"Societatea Mariane"* pe care a condus-o, *"Societatea de ştiinţe: fizico-chimice şi istorie"*. În cardul acestor societăţi a ţinut conferinţe, printre care, la aceea de istorie: *"Continuitatea elementului roman în Dacia"*, la aceea de lectură a cursului superior, i-a prezentat pe: Mircea Eliade cu *Maytrei*, pe Lucian Blaga cu *Lauda somnului* şi *Meşterul Manole*, pe Goga, pe V. Eftimiu.

Ucenicia făcută la Societăţile Liceului, la revista *Răsăritul*, îndrumările profesorului D. Mărtinaş, au fost manifestări culturale - artistice care ca nişte izbucniri şi-au revărsat apele în revista ***"Scânteieri"***, care a apărut din Februarie 1938 până în 1940, când a intervenit refugiul. A avut ca director pe profesorul de matematici Iacob Timiş dela liceul A.P. Ilarian. În paginile ei, continuau să scrie şi foştii colaboratori dela revista *Răsăritul*, printre care şi Alexandru Popşor, acum student.

"Scânteieri" a apărut într'o vreme în care tratatele de pace, prin care ni se recunoşteau şi consfinţeau graniţele, încheiate la sfârşitul Primului Război Mondial, erau încălcate, independenţa şi integritatea statului unitar românesc - primejduite. Criza generală ce zguduia omenirea a îmbrăcat la noi haina dictaturii regale, zdrobitoare de libertăţi şi drepturi. Revista *"Scânteieri"* a luat o poziţie fermă ideologică şi artistică, faţă de aceste evenimente externe şi interne, hotărîtoare pentru soarta Ţării şi a poporului nostru.

Nota revistei era ***naţională şi culturală***. Ea apărea ca o forţă mobilizatoare a energiilor de pe Valea Mureşului, ca un reviriment în scrisul local, împotriva înstrăinării literaturii noastre, ca urmare a tendinţei de integrare în literatura mondială, în idei, forme împrumutate. Într'o perioadă de confuzii generale, revista *"Scânteieri"* face legătura de continuitate cu Ardealul de dinainte de război, cu literaura lui, cu cultura lui.

Poziţia ideologico-estetică a revistei *"Scânteieri"* şi a grupului ei, a avut un puternic ***ecou*** peste ani. În anul 1969, ***criticul literar*** **Melinte Şerban** a subliniat ***funcţiunile*** revistei în câteva ziare, în conferinţe şi la radio: primenirea vieţii culturale de pe acele meleaguri, afirmarea a tot ce este major, frumos şi nou, şi marchează ţinereţea spiritului echivalentă cu creaţia, prezentarea câtorva debutanţi (ca V. Carianopol, Ovidiu Papadima), precum şi a cărţilor (unele necunoscute) şi a publicaţiilor din ţară şi străinătate, promovarea unei literaturi străine comercializării şi *"agrementelor"*, etc... în general discutarea unor probleme arzătoare ale epocii... Melinte Şerban s'a ocupat de inserarea *"Scânteieri"*-lor într'o antologie a revistelor dintre cele două războaie. A încercat de a-i introduce în *"actualitate"* pe colaboratorii ei... Timpurile care au fost însă nu erau prielnice şi... momentul s'a pierdut, iar astăzi se pare că numai unul dintre *"Scânteişti"* mai e în viaţă.

Alexandru Popşor a fost un colaborator de bază al revistei *"Scânteieri"*, semnând cu numele său şi cu pseudonimele: Dan Niţu şi S. Saşa.

Articolele publicate de el în *"Scânteieri"*, la vârsta de 21-22 de ani, surprind prin profunzimea şi seriozitatea abordării problemelor. Scrisul lui e sincer, izvorînd din ***trăirea*** pe marile coordonate: Dumnezeu, Neam, cultură autentică românească.

În articolele ***"Literatura în agonie"*** şi ***"Stilul şi vremea noastră"*** - arată că literatura, care a avut *"menirea de a alimenta etnicul"*, *"de a susţine vieţuirea neamului"*, - *"azi trebue să ne scoată din făgaşul afirmării biologice şi să ne treacă în afirmarea spirituală"*.

Stilul vremii noastre trebue să fie *"simplu şi natural, ca acela al creaţiunilor populare, pentru a nu se arăta pe sine, ci adevărul pe care-l cuprinde"*. În ***"Cuceriri în om"*** şi ***"Marginalii la o atitudine"*** - invită la realizarea în spirit, la eliberarea din lanţurile pieritorului, la purificarea prin iubire şi jertfă.

Soluţia pentru a evada din *"tragicul vieţii"* e numai rugăciunea: *"atitudinea de concentrare lăuntrică supremă"*...

•••

O trăsătură caracteristică a lui Alexandru Popşor, comună generaţiei sale, a fost dragostea pentru marile personalităţi. Din setea de a cunoaşte adevărul, studenţii audiau în masă, cursuri dela alte facultăţi unde predau profesori străluciţi, dela care aveau de învăţat, în toate domeniile şi prin care se integrau în universalitatea fenomenului de cultură. Într'un început de autobiografie, Alexandru Popşor, prezintă cu mult suflet - portrete ale marilor dascăli ai Universităţii din Cluj, după ce face medalioane ale profesorilor dela Liceul Al.P. Ilarian, - toate fiind foarte interesante.

În cadrul Uiversităţii din Cluj, funcţionau atât la Centrul Petru Maior, cât şi pe facultăţi şi pe regiuni, ***societăţi studenţeşti*** cu activităţi variate: sociale, literare, ştiinţifice etc... Printre acestea erau două: *"Câmpia Transilvaniei"* şi *"Câmpia Mureşului superior"*, care aveau ca centru de activitate ***satul***, cu multe preocupări, printre care: culegeri folclorice şi utilizarea lor în cultura modernă, culegeri de obiecte etc. În cadrul acestor societăţi şi a uneia din Reghin - ca despărţământ al Astrei, însufleţită de marele Român cu adâncă trăire creştină, care a fost Dr. Eugen Nicoară din Reghin, - Alexandru Popşor, ca student, a avut o intensă activitate. A participat la: serbări, şezători culturale, ***înfiinţări de biblioteci***, ţinând şi conferinţe în multe părţi şi multă vreme, în medii diferite la: Tg. Mureş, Braşov, Bucureşti, mai ales însă în satele de pe Valea Mureşului şi a Gurghiului. Auditorii erau oameni de toate categoriile şi vârstele: ţărani, muncitori, intelectuali.

Problemele dezbătute erau luate din: Istorie, Geografie, Geopolitică, Sociologie, Etnografie, Literatură, Filosofie, Religie.

"Peste tot purtam cu mine Ardealul" - spune Alexandru Popşor într'o notă, - *"Câmpia Transilvaniei* - o *concepţie unitară despre lume şi viaţă, aceea a ţărănimii: tradiţii, stil de existenţă, fel de a fi, idealuri". "Am făcut şi astfel o ucenicie, mai mult literară decât oratorică, dând tot ce aveam mai bun din tot ce am acumulat"*.

Alexandru Popşor a lucrat mult şi în domeniul studiilor sociologice, care erau asemenea echipelor regale ale profesorilor Gusti şi Sudeţeanu. Cu mult regretatul Ionel Maloş, fiul protopopului ortodox din Reghin, a început lucrări monografice cu caracter istoric, geografic, etnografic, juridic, economic, în multe sate din regiunea Mureşului.

Acţiunile Societăţilor "Câmpia Transilvaniei" şi "Câmpia Mureşului superior" din perioada studenţiei mele, de culturalizare a satelor", scrie Alexandru Popşor, - *"se înscriu pe linia începută de **Şcoala Ardeleană** şi continuată de marii noştri scriitori şi luptători pentru dezrobirea Neamului şi întregirea Ţării, **integrându-se în peisajul culturii româneşti, prin specificul şi valorile satului transilvan**, oglindit cu atâta măiestrie în operele marilor noştri scriitori şi mai ales în poezia bardului Ardealului, Octavian Goga, - cei despre care gânditori şi poeţi spuneau că sunt focuri aprinse pe culmi ce luminează calea destinului..."*

Pilda marilor înaintaşi ai Românismului a fost în inima lui ca o nestemată, gând de sfinţenie. ***În activitatea de îndrumător*** al celor tineri, i-au fost de mare folos: erudiţia, prin faptul că ***citise enorm***, cercetase, experimentase, până să ajungă la concluzii şi certitudini, - neprimind nimic de-a gata, preocuparea esenţială fiindu-i ***transformarea lăuntrică***; exigent faţă de sine însuşi, dar înţelegător faţă de ceilalţi. Urmând cu modestie sfatul celor mai buni ca el şi al înaintaşilor, a fost scutit de întârzieri şi rătăciri, ***învăţând*** mereu dela toţi, - dela cei mai aleşi până la cei mai umili.

Alexandru Popşor a avut talentul şi ştiinţa pedagogică de a învăţa pe alţii. Ştia să se apropie de suflet, cu multă discreţie şi căldură, ştia citi în fiinţa tânărului, descifrându-i secretele, pentru a-i cuceri dragostea. Ştia că sufletul poate fi modelat numai prin dragoste. Ca îndrumător de copii şi tineri, nu s'a mărginit numai de a-i ajuta să acumuleze cunoştinţe, ci s'a străduit de a realiza din ei viitorii oameni de cultură românească. Pentru aceasta a sădit în ei duhul eroismului, mai ales în sens moral, social, pentru a ***cuceri cetatea culturii***, înţelegând prin cultură, după cum spune Nichifor Crainic - *"legătura cu Cerul"*, deci tot ceea ce ţine de ***spiritualitate***.

Darurile cu care Alexandru Popşor a fost înzestrat şi bogăţiile adunate în fiinţa lui, nu au putut fi pe deplin valorificate, după pregătirea şi capacitatea sa. Ani mulţi a fost ca absent din viaţă: cinsprezece ani de închisoare, precedaţi de alţii de exil, de situaţii nesigure, de frământări etc. Soarta nu l-a cruţat de nici o lovitură. După eliberare şi-a pierdut unicul copil, într'un accident pe munte. Dar nici una dintre lovituri, nici cele sufleteşti, nici acelea împotriva persoanei fizice şi a sănătăţii nu l-au făcut să-şi piardă credinţa şi puterea sufletului. În grelele suferinţe ale detenţiei, fundamentul vieţii religioase şi bogata trăire interioară, l-au ajutat în practicarea rozarului, a exerciţiilor spirituale de gândire ale lui Ignaţiu de Loyola, Fr. de Salles, Th. de Kempis. Datorită acestor trăiri religioase metodice şi nobile, a avut tăria ***de a nu se răzvrăti şi de a ierta***.

Prin puritatea trăirii lui, *"corectitudinea până la sânge"* şi strădania permanentă de a-i îndruma pe cei mai tineri către adevărata cultură, Alexandru Popşor se înscrie pe linia elitelor de luptători pentru spiritualitatea românească.

Redăm câteva din mărturiile acelora care l-au cunoscut bine ca elev şi student.

"În arena literară şi profesională, prezenţa lui putea să dea prestanţă şi rodnicie, să dea strălucirea unui... ***bulgăr de aur uman***" (Al. Rusu - Tg.Mureş)

*"Pentru tot ce se leagă de convenţional, un om cu totul deosebit, cum a fost Alexandru, nu poate fi privit, nici după ce s'a retras dintre cei ce încă mai suntem. El a **fost un om cu totul şi cu totul deosebit ca: sinceritate, cinste, corectitudine şi modestie; a înnobilat** prin aceste caractere, **pe toţi** cei ce i-au fost familie şi prieteni apropiaţi... Îi vom pomeni şi venera memoria, ca unuia care în această viaţă, **a sfinţit locul pe unde a trecut şi a trăit**"* (ing. Radu Nestor - Alba Iulia).

*"... un frate mai mare dela care am avut multe de învăţat. Crescut şi format în spiritul unui frumos ideal, pe care nu l-a părăsit tot restul vieţii, Dumnezeu i-a dăruit incontestabile, deosebite **calităţi morale**, ce l-au ajutat împreună cu credinţa în cel de sus... **să înfrunte într'o luptă inegală spiritul răului**... Dumnezeu îl va fi aşezat **Sus între cei drepţi**, un loc pe deplin meritat de către un OM BUN - **modest şi paşnic**, ce n'ar fi putut face cuiva vreun rău, nici măcar cu gândul... Considerând-o **ca un dar Dumnezeiesc, şi-a purtat crucea** grelelor sale suferinţe **într'o tăcere demnă**... Tot atât de **liniştit şi discret s'a retras** din viaţă"* (ing. Paul Nestor - Danemarca).